

**Журналистите, с които
си отиват частици свобода >**

За пореден път и тази година България се нареди на най-лошото 111-о място по свобода на изразяване сред страните от ЕС, а дори и на Балканите. За проблемите в медийния сектор у нас се говори още от падането на Тодор Живков от власт, но докато в началните години на прехода страната се изкачваше към все по-горни позиции, от повече от 10 години тя се срива в дъното на класацията за ЕС и скоро едва ли ще се отпласне от него.

Всяка година по това време обсъждаме защо и как се стигна дотук, проблемите са ясни, посочват се и това е.

Можем отново да ги изброим в едно изречение:

- Няма прозрачност на собствеността.
- Няма прозрачност във финансирането.
- Самофинансирането от реклами и абонаменти продължава да спада заради външни и вътрешни фактори.
- Журналистите нямат никаква защита

от намеса в работата им, уволнения, професионално унищожение.

- Гилдията е разпокъсана и не отстоява интересите и независимостта си.
- Българското общество не проявява загриженост и не се намесва в отнемането на медийната свобода.

И ако отнемането на независимостта и паричните постъпления ставаха постепенно, ако гласовете на журналистите в началото бяха по-силни и по-борбени, но един по един бяха отстрелвани, то обществото си остана константно в отношението си към медиите – пасивно от самото начало до днес. Сякаш не е узряла още способността да се осъзнае логичната връзка между свободни медии и свободно общество. А тя е категорична:

ако си отиде свободната преса, с нея си тързва и свободното общество.

Често обществото в България се възмуцава, че няма добри журналисти. Професията къде насила, къде доброволно се изпразва с бързи темпове от подготвените

Журналистите, с които си отиват частици свобода

**Къде са днес
знаковите лица от
медиите, които бяха
отстранени?**

meком **Kanka Toporova**

си кадри – напускат я опитни журналисти, които не могат да правят компромиси, не могат да издържат финансово, намират друго поприще, далеч от всекидневния натиск, или просто са уволнявани. Къде са те днес, тези частички от нашата обща съвест, от свободното медийно общество?

Не са малко способните журналисти, прогонени от големите медии, в кабеларки и сайтове. Други не издържат на постоянното маргинализиране и оплюване и се оттеглят от професията завинаги. Някои не се предават и успяват да се завърнат при зрителите и читателите си, но никога за твърде дълго. Такъв беше например Милен Цветков. След трагичната му смърт точно на Великден покрусата в цялото общество бе огромна. Журналистът Милен бе успял да докосне милиони, работата му бе оценена наистина, той тъкмо бе намерил път отново обратно към аудиторията си. Но, както написа Полина Паунова в „Свободна Европа“, Милен бе убиван професионално няколко пъти преди

това и за съжаление срещу това нямаше реакция. Нито обща в гилдията, нито кой знае каква извън нея. Всеки път, когато от екран или вестник изчезне добре познат журналист, неминуемо се сезам за Словакия. През 2018 година след убийството на разследващия журналист Ян Кучак по улиците на страната излязоха 120 000 души, които поискаха да се открие и накаже не само убиецът, но и поръчителят. Това бяха най-масовите протести там от 1989 година до сега. Възможна ли е такава реакция за журналист у нас?

Срецах се с три от знаковите имена в гилдията, които бяха отстранени без никакво обяснение през последните години. Общото между трите е, че са доказани професионалисти, които в една свободна медийна среда биха имали голям избор къде да работят, но точно днес и точно в България никой не ги търси и иска независимо от качествата им. Не са получавали сериозни покани за работа оттогава. Миролюба Бенатова, Ани Цолова и Марця Стоянова. → 34

Миролюба Бенатова
и Генка Шикерова

Миролюба Бенатова

Отстраняването на Миролюба Бенатова през 2019 година щеше да бъде подминато вероятно със същите ялови реплики от сорта на: „Да си намери друга работа, всеки собственик има право да си избира служителите“, ако тя самата не бе хвърлила истинска бомба в медийното пространство. Намери си работа. Като таксиметров шофьор.

Ето част от това, което тя написа тогава във фейсбук: „Служебният ми телефонен номер като шофьор на такси завършва на 111. Когато започнах да го ползвам, бях в БТВ. После ми го взеха за малко, когато през 2013-а напуснах. След това си го откупих и сега ми се стори удачно пак да ме представлява.

111 си е символично число. Докато сме на 111-о място по свобода на словото, аз имам свободата да питам от този номер дали съм спряла на точното място и да информирам, че съм пристигнала на адреса. Имам свободата да комуникирам с публиката аналогово. Камерно. Без ефир.

През юни ми предложиха да стажувам

като журналист. Разбира се, нарекоха го по друг начин. Казаха, че искат да ме задържат в НОВА, но със стажантски договор, в никакъв случай трудов. При никакви обстоятелства да не съм в нюзрума, но да правя материали. Неясно как, но без да използвам оператори и монтажисти от телевизията. В средите на „Човешки ресурси“ наричат тези оферти отказващи. Предложение, което не можеш да приемеш, но после ще бъде представено като възможност. Хитро.

След 26 години в журналистиката реших да стажувам на друго място. След като междуременно тук-там ми казаха, че няма място за репортер като мен. Имали желание, но нямали възможност. Разбрах ги. И потърсих поприще, в което още търсят хора. За шофьори има места. Още.“

Ако днес от чисто любопитство или солидарност потърсите таксита на Миролюба, няма да го намерите. Кризата покрай пандемията е само част от причината.

„В момента не карам такси (спрях, уж временно, през февруари, защото исках да си подготвя обучението „Емоционална интелигентност и справяне с кризи“, но кризата с COVID-19 отмени обучението). Сега почти няма бизнес с таксита и не съм се връщала. А междуременно Христиана

Райкова спечели проект за документален филм за мен, таксито и 111. Вирусът отложи всичките ни планове. Някои може да се окажат направо отменени.“

Няма криза обаче, която да я спре да се занимава с журналистика дори и като хоби. В момента Бенатова прави безвъзмездно интервюта за „БГ мама“ по тяхна молба като подкрепа за инициативата им „Специалистите говорят“. Помага и на формата Fuckup nights Sofia, за която също взема интервюта. Форматът на живо представлява разкази на успели хора, но от гледна точка на провалите им и

уроците от тях. Сега онлайн е с едно интервю на известна личност.

„Екипът е млад и ентусиазиран. Доставка ми удоволствие да разработвам с тях платформата и ако мога, да съм им полезна.“

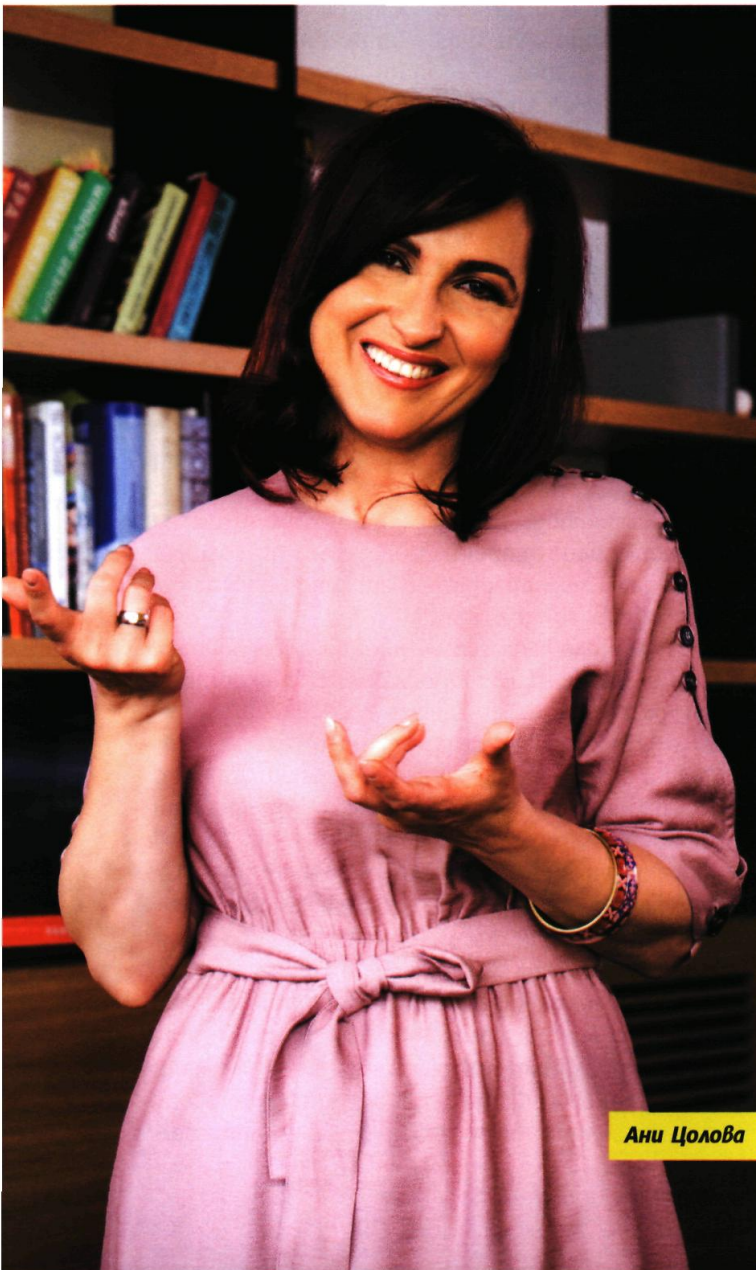
Веднъж седмично Миролоба има лекции на магистри в НБУ за телевизионно документално кино. „И също така съм част от така наречената диванна армия. Всеки ден задавах въпросите си към НОЩ „от дивана“. Понякога ги чувах и на брифингите.“

Би ли се върнала към журналистиката като преподавател или като репортер? Да, но не са я канили. Нито като преподавател, нито като журналист. Макар че за връщането си на работа тя също има условия. „Бих работила в медия, която има нужда от репортерските ми умения и опит. И в медия (проект) с прозрачно финансиране, независимо дали идва от физически лица или фирми. С минимална намеса (на бизнеса и/или властта) в редакционната политика.“

Ани Цолова

Назад към журналистиката път за себе си не вижда вече друго популярно лице. Ани Цолова. Тя бе свалена изненадващо от ефир на 8 септември 2017 година, след като многократно зададе въпроси за съдбата на КТБ и получи директни заплахи от депутати в ефир. Днес тя има ново поприще – преподава. От две години прави корпоративни и индивидуални обучения за публично говорене, публична реч, умения за поведение пред камера.

„Всъщност и за мен беше изненада колко много хора си дават ясна сметка, че всички всеки ден говорим публично. И че е от решаващо значение да говориш ясно, експресивно и запомнящо се, за да бъдеш чул и разбран. Човешкото внимание е изтъняло и днес малко хора имат времето и нервите да дават шанс на клишетата, скука, липса на конкретика и нищоговорене. През последните две години за обучения към мен се обвърнаха

Ани Цолова

мениджъри в едни от най-големите чужди компании у нас. А в индивидуална форма обучих специалисти от най-различни професии – от хора от туристическия бранш до хора от банковия и ИТ сектора“, разказва тя.

Всъщност не са я търсили само от един бранш – бившия ѝ. Млади, бъдещи и настоящи журналисти не са търсили опита ѝ.

Но журналистиката не ѝ липсва по никакъв начин. „Казвала съм и друг път – с изискванията днес да си на екран сме си взаимно несимпатични. Но коронавируса ме остави дълго време вкъщи и започнах да гледам телевизия. Понякога ме изумява липсата на най-логичните въпроси. Дори не говоря за критични въпроси (а те са задължителни), а на нормалните въпроси.

Ето и една история. Никога не съм била активна във фейсбук. Без да съм била много близка с Милен Цветков, смъртта му ме шамароса много силно емоционално. Той се превърна в метафора на това къде и в какво живеем. Много ми е мъчно. След като се разбра кой е избягалият човек

(синът на депутата Лъчезар Иванов) от колата, убила Милен, направих във фейсбук кратка фактологична справка кой е този депутат, в какво е участвал и в какво се е забърквал през годините. Помня тези факти, питала съм за тях. Учуди ме ефектът от този пост. Завъртя се като вихър в мрежата. Изводът – обществото ни се нуждае от памет и задаване на въпроси, които не стигат само дотам какво бил казал един или друг представител на властта вчера. Защото нищо не започва от днес или вчера. А журналистиката трябва да е пазителят на паметта.“

Най-важното, което трябва да знае един човек, който застава пред публиката като журналист, е, че журналистиката не е институционална фуния, допълва Ани Цолова.

„Журналистиката стъпва на критичното мислене, а не на безкритично препредаване на нечие съобщение“, казва тя и цитира Оруел: „Журналистиката е онова, което

властта не иска да бъде публикувано, останалото е пропаганда.“ „Журналистиката е подготовка, памет, анализ, сетива за несправедливостите (но не само за малките несправедливости от битово естество). Журналистиката не е само „каза“, „заяви“, „отрече“. Журналистиката винаги трябва да си задава въпроса „Защо?“ и това трябва да е ориентируващ и за най-важните въпроси, които трябва да зададе. Журналистът трябва да има усещане за ритъм на публичната изява, да знае как ясно и кратко да представи важното, как да задържи вниманието. И не на последно място – да е експресивен, да познава „езика на мялото“. Да знае как да е адекватен и с външния си вид“, категорична е тя.

Човек с толкова опит търсен ли е от медиите в България? Въпросът ми е почти риторичен.

„Покани да се върна на екран няма и не е имало през изминалите три години. С едно малко изключение. Отказах. Със сигурност обаче не бих се отказала от това, което правя в момента. То ми дава много смисъл. Не съм сигурна, че

журналистиката днес би могла да ми даде смисъл, от който се нуждая, за да се движа напред. Не мога да правя нещо без смисъл или въпреки мен, само и само да съм „по телевизора“. Този личен тест съм го минавала два пъти.“

Ани Цолова не само не вижда свое бъдеще в бившата си професия, а е скептична за развитието ѝ генерално.

„В мое лице няма да срещнеш голям оптимист по тази тема. Почти всеки опит да се работи по стандартите на професията е посичан по един или друг начин. Толкова много изречения, които започват с „ако“, трябва да изредя, за да стигна до изречението: „Ако се променят тези неща, тогава би могло да има изход от ситуацията.“

Премиерът нарече журналистите „мисирки“ и с едно изключение всички си мълчаха и продължават да си мълчат. В нормална ситуация обидата срещу една професионална гилдия би трябвало да стане тема

**АКО ТРЯБВА
ДА СЕ ГОВОРИ
ЗА ВИНА, ВСИЧКИ
СМЕ ВИНОВНИ**

Протест след свалянето на Ани Цолова от ефира на Нова тв.

на цялата гилдия. И това е най-малкото, което може да се даде като пример.

Преди време Тръмп изгони от пресконференция един журналист заради зададен въпрос. Останалите журналисти в залата продължиха да задават постоянно същия въпрос, заради който беше изгонен репортерът. Тръмп беше принуден да му върне акредитацията за посещение на брифинги в Белия дом.

Сега и малко оптимизъм – пожелавам от сърце успех на колегите, които продължават да спазват стандартите на професията въпреки трудностите, с които се сблъскват. Истински съм респектирана от тях. Има ги.“

И в крайна сметка кой е виновен – обществото, журналистите?

„Всички сме виновни, ако трябва да се говори за вина“, безкомпромисна е Цолова.

Затова и пътят ѝ вече е извън журналистиката. „Получих предложение да преподавам публична реч в един от най-добрите университети в България. Ще започна и академична работа освен корпоративните обучения, с които се занимавам. Искам да ставам все по-добра в това, което правя. Да създам още по-добри обучения. Едно от обученията ми в момента е с повече от

300 аудио-визуални единици – видеа, снимки, слайдове.

Аз може да съм излязла от телевизията, но тя не може да излезе от мен!

Визуализирам и давам видеопримери през цялото време. Обученията ми са наситени с много емоции, ситуационни игри и много тренинги. Стремежът ми е курсовете ми да са много практични. Записваме и тренираме конкретни, изградени по време на обучението публични изяви – според нуждите на човека или на хората срещу мен. Създаването на тези обучения ми отне много време, но ми доставят истинско удоволствие и процесът на създаване на тези „продукти“, и процесът на преподаване. Обратната връзка с тези професионалисти от най-различни области ми дава много добри емоции и усещането, че правя нещо полезно. Знаеш ли, че чух: „Ти промени живота ми!“

Новото ѝ амплуа я кара да се чувства жива, нацрек – в добрия смисъл на думата. „Истината е, че имам добро усещане за професионалната си реализация. Чувствам се добре в тези води. Държа се нацрек – в добрия смисъл на думата. Нямам възможност да се усипвам и усещането за „движение и промяна“ ми харесва.“

→ 38

Мария Стоянова

Мария Стоянова

И обществените медии не останаха по-дминати от „голямото измитане на професионалисти“. През миналата година в БНТ започна серия от уволнения, която човек трудно би се въздържал да нарече иначе освен „чистка“. Сред първите с прекратен договор поради „неужда от спестяване и липса на бюджет“ бе кореспондентът на БНТ в Германия Мария Стоянова. Преди да замине за Берлин, тя бе член и председател на СЕМ и в тази си роля бе единственият опонент на назначаването на Емил Кошлуков за директор на обществената телевизия заради работата му преди това в националистическа партийна медия – тв „Алфа“. Вероятно затова и не бе трудно да се направи връзката между издигането на Кошлуков и директното уволнение на Мария, макар самата Стоянова никога да не е коментирала тези отношения публично. И макар в момента да ѝ е спрян достъпът до телевизионния екран като журналист, Мария не спира да се вълнува от ставащото в професията.

„В деня, когато беше публикувана

класацията на „Репортери без граници“, ме събуди съобщение по вайбър. Мой приятел пишеше, че не сме „слезли“ по-надолу. Имаше очакване, че тази година страната ни вероятно ще изгуби и това незавидно 111-о място. Колко тъжна обаче е тази устойчива позиция на дъното, става ясно не според субективни усещания, а като се погледнат и чуждестранните реакции. EUobserver.com, едно авторитетно онлайн издание, което се занимава с теми от международната политика, свързани с Европейския съюз, написа по темата статия със заглавие: „Медийната свобода на Балканите по-добра от някои страни членки на ЕС“. През февруари друго значимо издание POLITICO, което редовно се чете и по високите етажи в Брюксел, оповести анализ за връщането на американското „Радио

Свободна Европа“ в страни като нашата, Румъния и Унгария. А през миналата година отбелязвахме 30 години от падането на Берлинската стена... Тогава именно духът на мирната революция, на създаването, на мечтите ме подтикна към журналистиката“, казва тя. Днес, 30 години по-късно, за съжаление сякаш сме развили имунитет към грубостта, невежеството, липсата на талант, на професионализъм и това също е една от причините устойчиво да сме в дъното на тази класация, смята тя.

Как се стигна дотук? Като човек, който е бил и от другата страна на бариерата в СЕМ, Мария има отговор:

„За мен медиите не са и не могат да бъдат хоби. Неслучайно в държавите, които са най-напред в класацията на „Репортери без граници“, има законови ограничения за собственост. Не се допуска смесване не само на политически с медийни интереси, но и обвързването в едно портфолио на други бизнеси с медийния. В Гърция това беше допуснато преди финансовата криза. Например собствениците на големи корабостроителници бяха и медийни босове. Имаха влияние върху политиците, като

решаваха кой да бъде канен в предавания. Така особено по изборни кампании се е стигало до изкривяване. Сега в Гърция този дефицит е преодолян. Другият проблем според мен се отнася до качествената журналистика. Като председател на СЕМ пращах на редица депутати, които обмисляха промени в Закона за радиото и телевизията, тогавашния македонски закон. Той беше изготвен от европейски експерти. След това претърпя незавидна промяна. В предходната си версия обаче поставяше ясни изисквания към собствениците на медии за ангажиране на журналистическа работа само на квалифицирани кадри. Един човек, на когото желанието му е да работи „нещо в медиите“, няма да жертва време и усилия в четене, разследване, критично отношение към реалността. За него ще е достатъчно да бъде стойка на микрофон и близките му да го видят по телевизията. Обществото няма да има никаква полза от това. Собственикът на медията, ако тя е единственият му бизнес, също.“

Почти не е останало място за оптимизъм за бъдещето на медиите и у нея, макар все още да вижда начин за отпласкване от 111-о място.

„Намираме се в най-дълбоката и структурна криза, откакто са измислени медиите преди 500 години. И никой не знае как ще се финансират сериозните вестници и списания след 15 години например. Това не е само български проблем. Той е глобален. Решения на този проблем могат да се намерят.“

Единият от вариантите е обществените медии да станат още по-значими: публичното финансиране на качествената журналистика може да бъде възможност за изход. Още веднъж, не бива медиите да съществуват само като хоби за милиардери. За една масова медия, която не е нишова и не обръща внимание на известни личности или видеа с котки, все още няма добър търговски модел.“

Как това може да се преведе на езика на

обикновения зрител или читател? Според Мария именно сега, в кризата от епидемията, за обществото е станало болезнено ясно колко жизненоважно е да има добри медии. „Усеца се липсата на журналистите с подготовка, на професионалистите. Сигурна съм, че публиката го оценява. Много е тъжно, че почти цяло едно поколение журналисти се разделиха с професията си под една или друга форма. Хора, чиито имена знае цяла България и им се доверява, и ги гледа, и се информира от тях в продължение на дълги години, ги няма. Те са в разцвет на силите си, когато могат да предават тънкостите на занаята на онези, които сега навлизат, но ги няма. Натрупали са значим опит, за да се ориентират във всяка ситуация, за да не се стъписват пред силните на деня и да поставят важните за обществото въпроси, но ги няма. Когато липсват примери, това вреди и на младите. Те нямат от кого да се вдъхновят и към какво да се стремят. Остават им социалните мрежи, където да бъдат последователи, а не съзидатели“, смята

Стоянова и посочва своите добри примери в професията.

„Аз имах от кого да се уча, когато навлязах в професията. Емилия Иванова, популярната водеща на новините по Ефир 2, е първият ми наставник. Още помня думите ѝ: „За да станеш журналист, трябва да ти е любопитно.“ Това е най-подценяваното качество за успеха. Да поставяш под въпрос известни неща, да учиш нови, да премисляш през различни гледни точки, да бъдеш в движение. Добрата новина е, че любопитството може и да се събуди, ако е заспало, и дори да се развива. Стига да има все още хора, които да искат да се учат и да се захващат с тази професия. Това е най-голямата ми болка, че заради всички медийни грами в България може и да се стигне до отлив на кандидати да стават журналисти и да се окаже, че сме свидетели на края на бъдещето.“

КОГАТО ЛИПСВАТ ПРИМЕРИ, ТОВА ВРЕДИ И НА МЛАДИТЕ